

GRADIVO

Učne situacije in sodobne oblike poučevanja in učenja

Gradivo pripravili:

moderatorki Šolskega centra Celje

Meta HOJNIK VERDEV

Saša SILOVŠEK

moderatorji Šolskega centra Velenje

Boris KLANČNIK

Ivan ŠKOFLEK

Zvone CENCEN

Uroš LUKIČ

marec, 2011

munus 2

Znanje je bogastvo

Toni P. Gašperič

»Če se bom ful učil, bom imel ful plačo,« je izjavil prvošolček v otroški radijski oddaji Veseli tobogan. Otrok je torej povezal znanje s kupom denarja. Prejkone se misel ni porodila v njegovi otroški glavici, ampak jo je najverjetneje slišal doma. Iz ust svojih staršev, ki so mu obljubili za pridno učenje, lepo, dobro plačano bodočnost v družbi, ki vrednoti vse skozi kapital.

Tisti torej, ki se ne bodo ful učili, bodo, ko odrastejo in se zaposlijo, slabo plačani. Enako velja za vse tiste, ki se težko učijo, ki niso odprtih glav. Ti so obsojeni torej na slabo plačane službe. Razslojevanje že od prvega šolskega dne torej. V glavah, kjer je težko kaj spremeniti. Prej boš premaknil goro, kot spremenil še tako trhlo prepričanje.

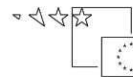
Morda smo prav zato še vedno v kameni dobi, le da obvladamo medmrežje, mobilne telefone in mobilno telefonijo. Misli in spoznanja v glavah pa so zacementirana. Tolažimo se, da smo z napredkom tehnologije tudi sicer napredovali. Pa nismo. Namesto kamna, s katerim smo se pobijali nekdanj, imamo danes na razpolago veliko učinkovitejša orožja. Včasih smo, če smo hoteli kam priti, jahali konje, danes grmi pod našimi zadnjicami na stotine konj. Za marsikaterim volanom pa sedi - osel. Z živalskimi nagoni: priti na cilj pred drugimi osli. Za vsako ceno. Tudi za ceno življenja. In kdor ni takšen, izpade iz življenjske dirke.

Pa ni dokazano, da posest veliko znanja jamči tudi veliko denarja. Nekje sem prebral, da se največji svetovni bogataši res ne morejo pohvaliti s preveč bogatim skladiščem znanja. Prej obratno: najbogatejši ljudje so na meji polpismenosti, premorejo pač lastnosti, ki prinesejo v končnem seštevku milijone. Največkrat so ob pravem času na pravem mestu. Tako kot naši turbo kapitalisti, ki so pravi čas zavohali, kako si v tranzicijskem obdobju nagrabiti veliko denarja, pa ostati nedolžen kot jagnje, ki odjemlje grehe sveta. »Znašli so se,« njihov grabež komentira raja, ki črti bogataše, čeprav si želi biti bogata. Ne poznam človeka, ki ne bi hotel imeti več, kot ima, četudi prezira vse materialno. Se pravi v končni fazi tudi sebe.

Ko sem poučeval v osnovni šoli, me je bilo vedno malce strah za odličnjake. Za pridne in marljive učence. Za barabice sem vedel, da se bodo v življenju še kako dobro znašle. In pri redkokaterem učencu sem se zmotil. Cvekarji in tisti, ki so se ob bangerjih vlekli iz razreda v razred, so me na cesti že čez nekaj let pretekli z mercedesom, ko sem kihal s svojo stoenko mediteran v malo bolj strm klanec. Učenke, ki so od samega učenja in pridnosti mežikale z gornjo trepalnico ali so imele od pretiranega učenja in buljenja v šolske knjige že v sedmem razredu dioptrijo večjo od plus ali minus tri, pa so po končani fakulteti umirale na obroke v kakšni podeželski vukojebini. Če so imele slepo srečo, da jih je na njihovi življenjski poti poročil bogat avtoprevoznik, ki ni ločil baroka od barilčka, so navidez srečno živele do konca svojih plodnih dni. Nakar so se vpisale v univerzo za tretje življenjsko obdobje, kjer so znanju dodajale nova znanja do te mere, da na koncu niso znale odgovoriti niti na tako enostavno vprašanje, kot je: kaj je bilo prej na svetu - jajce ali kokoš.

Kljub vsemu pa je znanje neizmerno bogastvo. A ne v pomenu, če se boš ful učil, boš imel ful denarja, ampak v smislu bogatenja notranjosti in v poskusu iztrgati se s pomočjo širokih umskih prostranstev, napolnjenih z znanjem, iz krempljev živalskosti, kar jo je še v nas in okoli nas. Z znanjem nabildan človek teže postane žrtev hijen, ki prežijo na nevedneže na vseh razkrižjih človekovih poti.

Bi to sploh lahko bila motivacija vsem, ki so šele stopili na pot pridobivanja znanja? Ali je denar, sveta vladar, močnejši spodbujevalnik?

munus 2

INDIVIDUALNI RAZMISLEK

1. Kaj je znanje?

2. Kako se oblikuje?

3. Kdo je bil vaš najboljši učitelj?

Zakaj?

Način dela:

Lastnosti:

munus 2

KAJ JE ZNANJE, KAKO GLEDAM NA POUČEVANJE IN KAKO NA UČENJE?

Navodilo: Ob vsaki trditvi, s katero soglašate, obkrožite črko v oklepaju. Pri trditvah, s katerimi ne soglašate, ne označite nič.

Znanje se iz preteklih generacij prenaša na nove. (B)

Znanje učenec sam oblikuje in gradi v procesu iskanja smisla – znanje torej "živi" v glavah ljudi. (A)

Znanje je to, kar vemo.(B)

Znanje obstaja v vedno novi aktivnosti spoznavanja.(A)

Znanje se gradi preko produktivnega dialoga, v katerem se razrešujejo konflikti med različnimi pogledi. (A)

Učitelj kot posedovalec znanja le tega posreduje učencem. (B)

Učiteljeva odgovornost je učencem prenesti strokovno neoporečne vsebine. (B)

Učitelj mora svojo pozornost preusmeriti od tega, kar dela sam, na to kar pod njegovim vodstvom delajo učenci in kar se dogaja v njihovih glavah. (A)

Učitelj mora delati po skrbno vnaprej izdelanem "scenariju".(B)

Učitelj se mora znati prilagoditi vsakokratni situaciji, odgovorom in vprašanjem učencev, pri čemer naj ne izgubi izpred oči glavnih ciljev pouka. (A)

Učenci s svojim nepopolnim znanjem, vprašanji in naivnimi idejami ogrožajo sebe in druge pri doseganju sistematičnega znanja. (B)

Napake so "okno" v svet učenčevega razmišljanja in oporna točka za nadaljnje vodenje pouka. (A)

Ocene so potrebne, sicer se učenci ne bi učili. (B)

Motivacija za učenje pogosto ni dana vnaprej, ampak se gradi v učnem procesu, v katerem učenci rešujejo smiselne probleme. (A)

Učenci morajo biti aktivni (se gibljejo, merijo, izvajajo poskuse, igrajo vloge), na koncu pa učitelj naredi miselne sklepe. (B)

Učitelj naj učence miselno aktivira in ustvarja pogoje za to, da pridejo do samostojnih miselnih sklepov. (A)

munus 2

Navodilo: Povzemite svoja stališča o znanju, poučevanju in učenju s spodnjimi vprašanji.

S koliko trditvami ste soglašali?

Koliko je med njimi tistih z oznako A in koliko tistih z oznako B?

Soglašal (a) sem se s/z ____ trditvami, ki imajo oznako A, in s/z ____ trditvami, ki imajo oznako B.

Ali je med trditvami, s katerimi ste soglašali, več tistih z oznako A ali več tistih z oznako B?

Navodilo: Na premici označite točko, kamor se umeščate.

**Navodilo: Na naslednji strani preverite, kam se glede na svoje razumevanje pojma »znanje«
umeščate.**

Razmislite o tem, kaj bi lahko pri svojem delu spremenili, s čim se lahko pohvalite.

munus 2

A

Vaš pogled je **konstruktivističen**, temelji na vašem prepričanju, da znanje in realnost nimata objektivne oz. absolutne vrednosti, nemogoče ju je racionalno opredeliti. **Posameznik** realnost interpretira in **znanje izgrajuje na osnovi svojega predznanja, izkušenj in v interakcijah s svojim okoljem**. Namesto razmišljanja o resnicah, ki naj bi zrcalile realnost, je potrebno učence usmerjati v razmislek o veljavnosti lastnih pojmovanj in v iskanje dokazov, ali so v danem kontekstu, v katerem so nastala, ustrezna (Von Glasersfeld, 1995). Na osnovi prepričanja, da **znanja ne moremo preprosto ,predati' drugim oz. ga od drugih sprejemati, ampak ga je treba ,skovati' z lastno miselno aktivnostjo** ob izpopolnjevanju in spreminjanju obstoječih idej o svetu, v procesu produktivne interakcije in v dialogu s soljudmi, poučevanje poteka tako, da učitelji pripravljajo pogoje za učinkovito učenje - na začetku učnega procesa izvabi ideje in izkušnje učencev in nato oblikuje učne situacije, ki pomagajo učencem osmisliti predznanje in ga po potrebi prestrukturirati v dialogu in v soočanju z različnimi (konfliktnimi) perspektivami, s pomočjo samostojnega razmišljanja, uporabe znanja v življenjskih situacijah, samopreverjanja, oblikovanja lastnih spoznanj in refleksije o pomenu tega, kar so spoznali (**konstruktivistični model**).

B

Vaš pogled je **objektivističen**, verjamete, da obstaja **znanje neodvisno od nas**, torej tudi od učenca, in da se **med poukom postopno prenaša nanj**. Izvor znanja je v človeški kulturi oz. civilizaciji. **Učiteljeva naloga je, da učencem posreduje dokončno izoblikovana znanja** (učne vsebine) in jim z uporabo različnih metod pomaga, da jih razumejo in jih znajo uporabljati. Kot strokovnjak vodi komunikacijo v razredu in določa tempo poteka učne ure, ki jo načrtuje na osnovi "logike snovi". Pri načrtovanju razmišlja, kako bo snov dobro razložil z namenom, da bodo učenci znali usvojeno znanje uporabiti za reševanje problemov z predvidenimi rešitvami. Poučevanje poteka pretežno z metodo daljše monološke razlage oz. predavanja, učitelj vključuje dialog v obliki verige kratkih, zaprtih vprašanj, na katere pričakuje vnaprej predvidene odgovore (**behaviorističen model**). Pomen, ki ga učenci oblikujejo skozi miselni napor je neodvisen od njihovega osebnega doživljanja, saj gre za razumevanje realnosti oz. za njeno zrcaljenje v posameznikovem mišljenju, ki jo naj bi vsi dojemali enako (Jonassen, 1991). **Poučevanje s prenašanjem gotovih resnic je zato najbolj primerno, praktično delo je namenjeno urjenju**.

munus 2

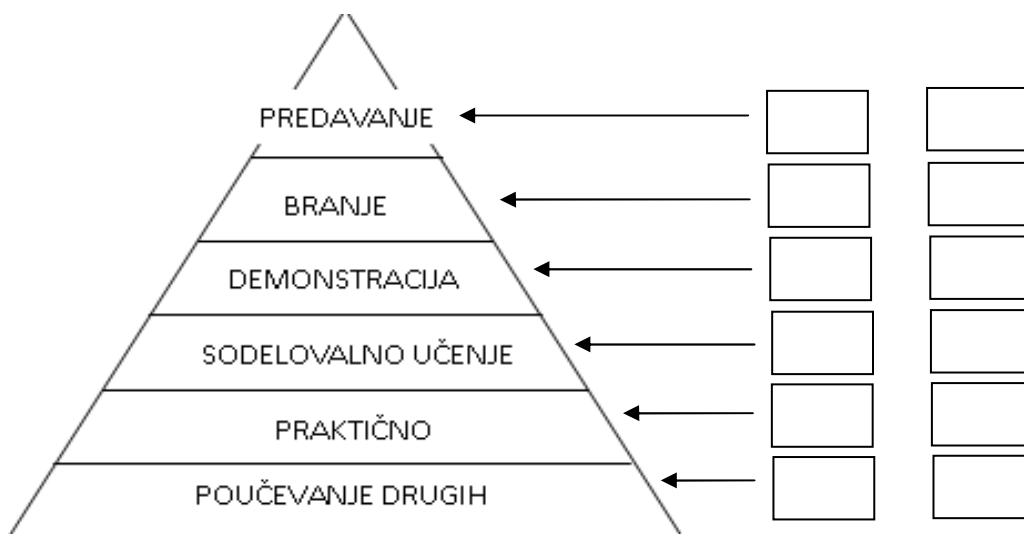
KAKO OBIČAJNO POUČUJEMO?

V kolikšnem delu uporabljate posamezne didaktične pristope (izrazite procentualno)?

SODELOVALNO UČENJE	
PRAKTIČNO	
PREDAVANJE	
DEMONSTRACIJA	
POUČEVANJE DRUGIH	
BRANJE	
	$\Sigma = 100 \%$

munus 2

PIRAMIDA POMNENJA (Sentočnik)

munus 2

KAKO POJMUJEM UČNO SITUACIJO?

Kaj vem

Kako pri vas pojmuje učno situacijo?

Ali načrtujete in izvajate učne situacije? Zapišite primer.

Šibke točke (težave, slabosti s strani učitelja in dijaka) učnih situacij, s katerimi se srečujete:

Dobre strani učnih situacij so

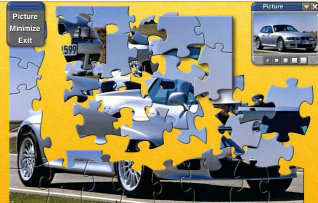

Kako obvladate načrtovanje in izvajanje učnih situacij?

Na premici označite točko, kamor se po vašem mnenju vaša šola umešča.

Zelo dobro

Zelo slabo

Kaj želim izvedeti, razjasniti?

IZVEDBENI MODELI/ DIDAKTIČNE STRATEGIJE	ETAPE
VEČ GLAV VEČ VE 	<ol style="list-style-type: none">1. Vsak član skupine dobi svojo številko2. Učitelj zastavi vprašanje3. Vse člani skupine se pogovorijo o odgovoru4. Učitelj pokliče številko5. Odgovarja učenec s to številko
SESTAVLJANKA 	<ol style="list-style-type: none">1. Predstavitve učne snovi2. V matičnih skupinah dobijo dijaki različno gradivo in naloge3. Učenje v skupinah (vsak zase)4. Predstavitve v matičnih skupinah5. Individualni preizkus znanja
PROBLEMSKI POUK 	<ol style="list-style-type: none">1. Problemska situacija2. Predlog hipotez3. Členitev problema na delne probleme4. Reševanje problemov5. Reševanje osnovnega problema6. Preverjanje rešitev v novih situacijah
PROJEKTNI POUK 	<ol style="list-style-type: none">1. Pobuda (namen in cilji)2. Aktivnosti za uresničitev3. Izdelava osnutka4. Načrtovanje5. Izvedba
KLASIČNI POUK 	<ol style="list-style-type: none">1. Uvajanje2. Obravnavanje3. Urjenje4. Ponavljanje5. Preverjanje

munus 2

KOMPETENČNI PRISTOP V POKLICNEM IN STROKOVNEM IZOBRAŽEVANJU

Osebni pogled

V šolskem letu 2004/2005 smo bili učitelji štirih šol v Sloveniji postavljeni pred nov izziv, saj smo pričeli izvajati novi program Avtoserviser. Program je bil zasnovan na ideji integracije znanj, kar smo začeli izvajati v obliki učnih situacij. Imeli smo kar nekaj težav, saj je marsikomu pomenil drugačen način poučevanja popolnoma nov pristop k utečenemu delu. Potrebno je bilo krepko prevetrili učne vsebine, saj pristop zahteva kompleksnejšo in timsko pripravo na učne ure. Tudi načrtovanje učnih vsebin je kompleksnejše, saj predmetnik v strokovnem delu predpisuje odprti kurikulum, ki ga programski učiteljski zbor razporedi po lastni presoji glede na potrebe gospodarstva v regiji. Nujno potrebno je sodelovanje med predmeti in moduli, oboje pa v močni navezi s praktičnim poukom. V največji možni meri je potrebno prilagajanje in natančno načrtovanje vsebin, v smislu optimalnega doseganja zastavljenih ciljev. (Klančnik 2005).

Na osnovi izkušenj ugotavljam, da timsko delo še ne poteka tako, kot bi si želeli. Pri tem orjemo ledino. Ideje imamo, vendar nam včasih zmanjka znanja pri njihovi realizaciji. Kljub temu je napredek že viden. Veliko več se dogovarjamo med seboj. Marsikdaj pet minut med odmori izkoristimo za kratek posvet. Redno tedensko srečanje za eno šolsko uro pa z vsakim tednom dobiva bolj bogato podobo, saj naredimo pregled dogajanja, začrtamo smernice za naprej in še kaj. Tudi dijaki čutijo, da učitelji nastopamo bolj enotno, saj tudi poznamo delo drug drugega. Probleme skušamo reševati skupaj. Čar in prednost timskega dela je, da jih lahko rešujemo hitreje in bolj učinkovito.

O prvem kompetenčno zasnovanem programu

Program Avtoserviser je bil prvi program, pripravljen in uveden v skladu z Izhodišči za pripravo izobraževalnih programov nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja ter programov srednjega strokovnega izobraževanja (2001). Temeljni cilji, ki jim je sledila kurikulumna prenova programov, so bili:

- Povezovanje splošnega, strokovnega in praktičnega znanja v koherentno in problemsko strukturiranem izobraževalnem programu, katalogih znanj, izpitnih katalogih. Cilj je doseči večjo notranjsko vsebinsko povezanost in prepletenost znanja ter razvoj poklicnih in ključnih kompetenc, ki vodijo do celostne usposobljenosti za poklic, sodelovanje v družbi, osebni razvoj in nadaljnje izobraževanje.
- Uravnoteženje učnociljnega in problemskega ter učnovsebinskega načrtovanje pri pripravi katalogov znanj in izpeljavi učnega procesa.
- Priprava modulno zgrajenih in prožnih izobraževalnih programov.
- Odpiranje kurikula in vpliv lokalnih partnerjev, potreb in interesov na program.
- Doseganje večje programske prožnosti in avtonomije šol s pripravo okvirnega izobraževalnega programa na nacionalni ravni in prenosom dela odločitev pri oblikovanju kurikula na šolsko raven (predmetnik z razporeditvijo ur, odprti kurikulum, izvedbeni modeli, načrt ocenjevanja znanja);
- Spodbujanje šol pri razvijanju novih metodično-didaktičnih rešitev, večji individualizaciji pouka in krepitvi timskega pristopa k delu vseh vključenih učiteljev. (prav tam; Pevec Grm et. al. 2006)

Kompetence

Operacionalizacija zastavljenih ciljev se v izobraževalnem programu Avtoserviser kaže na različnih ravneh. Zastavljeni cilj povezovanja splošnega, strokovnega in praktičnega znanja v koherentno in problemsko strukturiranem izobraževalnem programu je v programu Avtoserviser uresničen s konceptom kompetenc (poklicnih in ključnih, ki jih razvijamo s ključnimi kvalifikacijami).

munus 2

Razvoj kompetenc vsebuje:

- pridobivanje teoretičnega, konceptualnega, abstraktnega znanja (uporaba teorij, konceptov, znanja strok) – kognitivni vidik;
- razvoj spretnosti in proceduralnega znanja (zmožnost reševanja problemov v različnih življenjskih in delovnih položajih) – funkcionalni vidik;
- razvoj avtonomne in etične države v odnosu do sočloveka, skupnosti in okolja, razvoj odgovornosti, avtonomnosti – vzgojno-socializacijski vidik. (Pevce Grm et. al. 2006, str. 16)

Novi koncept prinaša opredelitve treh tipov kompetenc:

- *Generične kompetence*: so zmožnosti, ki posameznikom omogočajo pridobiti celosten in sistemski pogled na najpomembnejše značilnosti in probleme na določenem poklicnem področju. Generične kompetence in identificirano strokovnoteoretično znanje so osnova za skupne module za celotno področje ali celo več področij.
- *Poklicno specifične kompetence*: so opisane tako, da povezujejo strokovno teorijo, praktično znanje in potrebno splošno znanje v luči delovnih in poslovnih procesov in upoštevanja potreb strank. Upoštevanje se tehnološki, ekonomski, okoljevarstveni in zdravstveni elementi. Smiselno povezane poklicne kompetence povezujemo v smiselno povezane vsebinske sklope. Cilj je oblikovanje takšnih vsebinskih sklopov, ki omogočajo postopno nadgrajevanje poklicne kompetentnosti učečega se. Preseči želimo predmetno razdrobljenost in zagotoviti čim večjo povezanost različnih vrst znanja.
- *Ključne kompetence*: pomemben cilj srednjega poklicnega izobraževanja je nadgraditi splošno znanje dijakov, ki bo prispevalo k razvoju ključnih kompetenc za uspešno sodelovanje v družbi, osebni razvoj in nadaljnje izobraževanje. (Zevnik et. al. 2007, str. 23)

Načrtovanje kompetenčnega pristopa

Ob ciljnem načrtovanju učitelji lažje prepoznajo možnost doprinosa vsebin iz predmeta oz. modula, ki ga poučujejo, za dosego izobraževalnega cilja. Učne vsebine med predmeti in moduli se prepletejo, dijakom skušamo pomagati, da pridobljena znanja povezujejo. Kadar učni cilj rezultira v izdelku, učne vsebine najlažje usvojijo.

Takšno načrtovanje terja precej časa in vložene energije. Zaradi tega je smiselno tak pristop graditi postopoma, pri tem pa se osredotočiti na tiste učne cilje, ki so kompetenčnemu načinu dela najbližje (kjer je pomembna interdisciplinarnost, kompleksnost nalog, problemskost). Ocenjujem, da je to eno od tistih polj v srednješolskem izobraževanju, ki skriva v sebi velike potenciale, bo pa potrebno postaviti še kar nekaj močnih strokovnih temeljev, da bo kompetenčni pristop načrtovanja in izobraževanja zaživel v polni meri.

In kje smo zdaj?

V primerjavi s preteklim pristopom k poučevanju je dosti močnejše sodelovanje med učitelji praktičnega pouka in strokovne teorije. Sodelovanje je izpostavljeno predvsem pri načrtovanju učnih ciljev, vsebin ter pri ocenjevanju. Učitelji prakse in teorije v dogovoru oblikujejo končno oceno znanja dijaka pri določenem modulu. Izvajanje sicer poteka ločeno, vendar je pri načrtovanju precejšnji poudarek na terminski usklajenosti.

munus 2

Kot pozitivno lahko ocenimo tudi razumevanje novih konceptov med učitelji in ravnatelji, ki se je v tem času poglobilo. Izvedbeni kurikuli kažejo večje razumevanje smisla tega početja, skladno s tem pa so tudi dosežki boljši, kot so bili na začetku. Izkristalizirala so se področja, na katerih bo potrebno v bodoče resno delovati, če želimo naše poklicno in strokovno izobraževanje dejansko ponesti na višjo kakovostno raven. Med temi področji bi izpostavili sledeča:

- Zmožnost učiteljev za ciljno in procesno načrtovanje je v splošnem še dokaj nizka, zlasti na ravni višjih kognitivnih in psihomotoričnih ciljev.
- Načrtovanje je še vse preveč osredotočeno na oddelek kot enoto načrtovanja in premalo na različne tipe dijakov znotraj njih: za tiste z več predznanja, za tiste z manj, za tiste z več motivacije in zmožnosti in za tiste z manj itd.
- Razumevanje pojma integracije je včasih še preozko, omejeno večinoma na medpredmetno povezovanje in načrtovanje kakega projektnega tedna (ki je zaradi svoje dolžine težje obvladljiv projektni pristop). Počasi se oblikuje spoznanje, da je integracijo potrebno gledati z vidika kompetenčno zasnovanih učnih ciljev, ki se jih najbolj učinkovito realizira prek zasnove določenega niza učnih situacij oz. projektov, pri katerih se različna znanja in zmožnosti povežejo okrog konkretnega poklicnega ali življenjskega izziva. Za realizacijo tega morajo učitelji sodelovati pri načrtovanju, se uskladiti pri poučevanju in ocenjevanju.

Pojavljajo se tudi problemi motivacijske narave, saj se največkrat takih načrtovanj lotijo učitelji, ki v ospredje postavljajo dijaka in se zavedajo, da tak pristop prinaša plodne rezultate, za svoje delo pa niso dodatno plačani ali kakorkoli nagrajani. Ostali raje ostajajo v zavetju preizkušenih smernic, ki pa se bolj nagibajo k vsebinskemu snovanju pouka.

Kako pa dijaki?

Glede na evalvacije, ki smo jih na šoli opravili v preteklih letih, lahko trdimo, da kompetenčni pristop prinaša precej prednosti, čeprav se pri tem zrcali tudi nekaj težav.

Prednosti, ki so jih izpostavili dijaki, so:

- Učni proces laže povežejo z realnim življenjem.
- Za delo so bolj motivirani, saj je tako delo kot rezultat dela "bolj otipljiv".
- Všeč jim je, ker se uporabljajo bolj dinamične metode poučevanja.
- Zaradi raznolikosti dela je več sodelovalnega učenja.
- V povprečju so ocene boljše.

Težave, ki jih dijaki omenjajo, so predvsem v tem, da imajo tisti, ki niso vajeni aktivne vloge v učnem procesu, kar nekaj težav pri samostojnem pridobivanju informacij, kar je neločljiv del kompetenčnega pristopa. Težave se pojavljajo tudi pri predstavitvi dela, saj se nekateri dijaki neradi izpostavijo pred ostalimi. Ravno tu se pokaže moč sodelovalnega učenja, saj se dijaki znotraj skupine organizirajo do te mere, da se razlike in strahovi v precejšnji meri izničijo.

Literatura:

- Izhodišča za pripravo izobraževalnih programov nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja ter programov srednjega strokovnega izobraževanja (2001). Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.
- Klančnik, B., (2005). Avtoserviser. Utrip Šolskega centra – časopis zaposlenih Šolskega centra Velenje, letnik 5, št. 3, str. 12
- Pevec Grm., S. et. al. (2006): Kurikula na nacionalni in šolski ravni v poklicnem in strokovnem izobraževanju. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.
- Zevnik, M. et. al. (2007): CPI pri razvoju skupnega evropskega prostora za poklicno izobraževanje. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje